

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ

Κωνσταντῖνος Χολέβας
Πολιτικός Ἐπιστήμων

"Γιά τοῦ Χριστοῦ τήν Πίστη τήν Ἀγία καί τῆς Πατρίδος τήν Ἐλευθερία" ἀγωνίσθηκαν οἱ πρόγονοί μας καί ἐδραίωσαν τήν Ἐλευθερία τοῦ τόπου μας. Ὅμως σήμερα τό πνευματικό καί ἱστορικό περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ μηνύματος ἀμφισβητεῖται ἀπό ὀρισμένες ὁμάδες συμπατριωτῶν μας. Δύο εἶναι οἱ κυριώτερες ἐνστάσεις. Ἡ πρώτη θέλει τήν Ὁρθοδοξία χωρίς σύνδεση μέ τόν Ἑλληνισμό καί ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἀναφορά στήν πατρίδα βλάπτει τό Οἰκουμενικό μήνυμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δεύτερη ἄποψη, ἀκριβῶς ἀντίθετη, βλέπει ἕναν Ἑλληνισμό τελείως ξεκομμένο ἀπό τήν Ὁρθοδοξία. Στήν ἄποψη αὕτη συμπίπτουν ἄνθρωποι μέ ἐτερόκλητη ἰδεολογική προέλευση, οἱ ὁποῖοι φθάνουν σέ διαστρέβλωση τῆς Ἱστορίας καί κατηγοροῦν τήν Ἐκκλησία ὅτι δέν ὠφέλησε σέ τίποτε τό Ἔθνος μας. Θά προσπαθήσουμε ἐν συντομία νά ἀποδείξουμε ὅτι καί οἱ δύο αὐτές ἐνστάσεις εἶναι ἀστήρικτες καί ἀδικαιολόγητες.

Α) Πρῶτα ἄς ἐξετάσουμε πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιαστική Γραμματεία καί Παράδοση τίς ἀξίες τοῦ ἔθνους καί τῆς πατρίδος. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Χριστός ἦλθε γιά νά σώσει ὅλη τήν Ἀνθρωπότητα καί ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι Οἰκουμενική. Καταδικάζει, δηλαδή, κάθε ἐθνικιστική ἀλαζονεία καί κάθε μορφή φυλετισμοῦ, ρατσισμοῦ καί μισαλλοδοξίας. Ὅμως ἡ Ἐκκλησία δέν ἀρνεῖται τό ἔθνος καί τήν πατρίδα. Ἀλλωστε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία προσπαθεῖ νά ὑπερβῇ, ἀλλά δέν καταργεῖ τήν ἱστορικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος σεμνύνεται γιά τήν ἐθνική καταγωγή του καί προβάλλει πόσο σημαντική εἶναι ἡ γενέτειρά

του;"Εγώ ἄνθρωπος μέν εἰμί 'Ιουδαῖος Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας οὐκ ἀσήμενον πόλεως". (Πράξεων κβ' 3).

Σχετικά μέ τόν Ἀπ. Παῦλο ὁ καθηγητής Εὐάγγελος Θεοδώρου γράφει τά ἑξῆς; "Ἡ φράσις του, κατά τήν ὁποία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ "οὐκ ἔνι 'Ιουδαῖος οὐδέ 'Ελλην" (Γαλ. γ' 28, πρβλ. Κολοσ. γ' 11), δέν σημαίνει ἄρση τῶν ἐπί μέρους πατρίδων καί ἐθνικῶν διακρίσεων ἐπάνω στή γῆ, ὅπως τό "οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ" (Γαλ. γ' 28) δέν αἶρει τήν μεταξύ τῶν φύλων ἐπίγεια διαφορά. Ἀμφότερες οἱ φράσεις ἀναφέρονται στήν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὄντολογική ἰσότητα. " (Ἀπό τό ἄρθρο του "Ἡ Πατρίς στό πλαίσιο τοῦ Θεολογικοῦ στοχασμοῦ", περιοδικό Θεολογία, τεῦχος 'Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 1996). Ἄλλωστε ὁ Ἀπ. Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεός ἔχει καθορίσει τόν τόπο κατοικίας καί τά σύνορα τῶν ἐθνῶν. (Πράξ. ιζ' 26).

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δείχνουν πολλές φορές τόν σεβασμό τους στήν ἀξία τῆς πατρίδος. Ὁ Μέγας Βασίλειος τονίζει στά κείμενά του ὅτι εἶναι ὑπερήφανος γιά τήν ἐλληνική καταγωγή του καί ὅτι τό γένος τῆς μητρός του κατάγεται ἀπό τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ ἴδιος ὑπεραμύνεται μέ σθένος τῆς πατρίδος του Καισαρείας, ὅταν ὁ τότε πολιτικός διοικητής μετέθεσε τήν πρωτεύουσα τῆς Καππαδοκίας ἀπό τήν Καισάρεια στά Τύανα. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός γράφει στήν 37ῃ Ἐπιστολή του ὅτι πρέπει νά τιμοῦμε τήν πατρίδα μας σάν τήν κοινή μητέρα ὅλων: "Μητέρα τιμᾶν τῶν ὁσίων· μήτηρ δέ ἄλλη μέν ἄλλου, κοινή δέ πάντων πατρίς" καί ἐπαινεῖ στήν ἴδια ἐπιστολή τόν Μάγιστρο Σωφρόνιο ὡς "τῆς πατρίδος προστάτην". Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στήν ὁμιλία του "Εἰς ἀνδριάντας" διακηρύττει: "Οὐδέν πατρίδος γλυκύτερον" καί ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ὅταν ἐπιστρέφει ἀπό τήν ἐξορία χαίρεται διότι ξαναβρίσκει "τήν πατρίδα ὁμοῦ καί τήν Ἐκκλησίαν" (Πρὸς Κωνστάντιον τόν βασιλέα ἀπολογία).

Οἱ πρόγονοί μας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας/Ρωμανίας καθιέρωσαν τόν Ἀκάθιστο Ὑμνο καί τήν Ἀκολουθία τῶν

Χαιρετισμῶν, κατά τήν ὁποία καί σήμερα ὅπως καί τότε ὑμνοῦμε τήν Παναγία Ὑπέρμαχο Στρατηγό μέ μία καθαρά πατριωτική ἀφορμή: Τήν σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Ἀβάρους. Ἐξ ἄλλου τόν 12ο αἰῶνα ὁ Ἅγιος Εὐστάθιος, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἀναλαμβάνει τήν ἄμυνα τῆς πόλεως του κατά τῶν εἰσβολέων Νορμανδῶν καί ρίχνει στήν μάχη "τοὺς παῖδας Δημητρίου", δηλαδή τοὺς εὐσεβεῖς νέους τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Στήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἐνισχύει τό ἐθνικό φρόνημα τῶν ὑποδούλων ζητῶντας τους νά μιλοῦν μόνον ἐλληνικά καί προφητεύοντας ὅτι σύντομα θά ἔλθει "τό ποθούμενον" καί τό κράτος θά γίνεῖ "ρωμέϊκο". Καί στά νεώτερα χρόνια ἀξίζει νά μνημονεύσουμε τόν θαυματουργό ἅγιο Νεκτάριο, Ἐπίσκοπο Πενταπόλεως, ὁ ὁποῖος τό 1896 ἔγραφε σέ μία μελέτη του περί τῆς ἐλληνικῆς Φιλοσοφίας καί τά ἐξῆς: "Ναί, ὁ Ἕλλην ἐγεννήθη κατά θείαν πρόνοιαν διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος· τοῦτο τό ἔργον ἐκληρώθη αὐτῷ.....Μαρτύριον ἡ μακροβιότης αὐτοῦ, ἐξ ἧς δυνάμεθα ἀδιστάκτως νά συμπεράνωμεν καί τήν αἰωνιότητα αὐτοῦ, διά τό αἰώνιον ἔργον τοῦ Χριστιανισμοῦ μεθ' οὗ συνεδέθη ὁ Ἑλληνισμός".

Ἡ Ἐκκλησία μας, λοιπόν, καλλιεργεῖ τόν ὑγιῆ πατριωτισμό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ μέση ὁδός ἀνάμεσα στόν καταδικαστέο ἐθνοφυλετισμό καί τόν ἐπίσης καταδικαστέο ἀντιπατριωτισμό. Στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση ἡ Οἰκουμενικότητα καί ἡ τοπικότητα συμβαδίζουν ἀρμονικά.

Β) Ἄς ἔλθουμε τώρα σέ ἐκείνους πού ἀμφισβητοῦν τήν προσφορά τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τό ἔθνος μας καί τόν τόπο μας. Ἡ Ἱστορία βοᾷ ἀπό ἀπαντήσεις καί θά χρειαζόντουσαν τόμοι γιά μία πλήρη ἀπάντηση. Ἐδῶ θά ἐπιχειρήσουμε νά θυμίσουμε μόνον ὀρισμένα ἐνδεικτικά στοιχεῖα:

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τιμοῦν καί διασώζουν τήν ἐλληνική γλῶσσα καί γραμματεία. Ὁ Μέγας Βασίλειος συμβουλεῖ

τούς νέους νά διδάσκονται ἐπιλεκτικά καί σάν τίς μέλισσες ἀπό τά ἀρχαῖα ἑλληνικά κείμενα. Μάλιστα τονίζει ὅτι ἀπό τά ποιήματα τοῦ Ὀμήρου μποροῦν οἱ νέοι νά λάβουν διδάγματα ἀρετῆς. Ἐνας ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας γνωρίζει καλά καί ἐπαινεῖ τόν Ὀμηρο, ἐνῶ εἶναι γνωστόν ὅτι ὁ Πλάτων συνεβούλευε τούς νέους νά ΜΗ διαβάζουν Ὀμηρο! Μέγας μελετητής καί ὑπομνηματιστής τοῦ Ομήρου ὑπῆρξε καί ὁ προαναφερθεῖς Ἅγιος Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ὁ Κατάφλωρος. Ἐδίδαξε τόν Ὀμηρο καί γενικά τήν ἀρχαία γραμματεία στό Πανδιδακτήριο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτοί οἱ γνωστοί καί πολλοί περισσότεροι ἄγνωστοι ἐκκλησιαστικοί ἄνδρες διέσωσαν ὅσα μπόρεσαν ἀπό τά ἀρχαῖα κείμενα , τά ὁποῖα ἀποδεικνύουν καί τήν πνευματική συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπί Βυζαντίου/Ρωμανίας καί ἐπί Τουρκοκρατίας πολλοί μοναχοί ἀντέγραφαν τά ἀρχαῖα κείμενα καί μάλιστα χωρίς νά ἀσκήσουν λογοκρισία π.χ. στίς ἄσεμνες φράσεις τοῦ Ἀριστοφάνους. Τούς ὀφείλουμε ἕνα μεγάλο εὐχαριστῶ καί τούς θαυμάζουμε, διότι ἡ Χριστιανική τους Πίστη τούς ὁδήγησε μέ πνεῦμα ἐλευθερίας νά διασώσουν ἀκόμη καί ἀπόψεις, μέ τίς ὁποῖες διαφωνοῦσαν. Ἄς τά βλέπουν αὐτά ὅσοι ἀκρίτως μιλοῦν γιά "σκοταδισμό" τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ γλῶσσα μας καί τό πατριωτικό φρόνημα καλλιεργήθηκαν καί διεσώθησαν ἀπό τήν Ἐκκλησία καί στά δύσκολα χρόνια τῶν ὑποδουλώσεων. Περάσαμε ἀπόΦραγκοκρατία, Τουρκοκρατία καί σέ ὀρισμένα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί Ἀγγλοκρατία. Τήν παιδεία ἀνέλαβε ἐξ ὁλοκλήρου ἡ Ἐκκλησία μέ σχολεῖα εἴτε κρυφά εἴτε φανερά. Ὅποιος τότε ἔχανε τήν Ὀρθόδοξη Πίστη, τούρκευε ἢ φράγκευε, ἔχανε καί τήν ἐθνική του συνείδηση. Ἀντιθέτως ὅσοι ἔχαναν τήν γλῶσσα μποροῦσαν νά παραμείνουν Ρωμηοί ἂν παρέμεναν Ὀρθόδοξοι. Ἡ Ἐκκλησία κατόρθωσε νά διαφυλάξει τήν ἑλληνικότητα τῶν τουρκοφώνων Μικρασιατῶν πού εἶχαν χάσει τήν γλῶσσα τους στήν Καππαδοκία. Καί ὁ Βρετανός Βυζαντινολόγος Στήβεν Ράνσιμαν στόν ἐπίλογο τοῦ βιβλίου του "Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν Αἰχμαλωσίᾳ" ἐπισημαίνει: "Ἡ Ὀρθοδοξία

διετήρησε τόν Έλληνισμό κατά τήν διάρκεια τῶν σκοτεινῶν αἰώνων. Ἀλλά καί χωρίς τήν ἠθική δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἴδια ἡ Ὁρθοδοξία πιθανόν νά εἶχε μαραζώσει"!

Ὅλες σχεδόν οἱ ἐξεγέρσεις τῶν ὑποδούλων κατά τῶν Ὀθωμανῶν, γνωστές ἢ λιγότερο γνωστές , εἶχαν ἐπικεφαλῆς κληρικούς. Πόσοι γνωρίζουν ὅτι στά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ ἀνατολική Στερεά Ἑλλάς ἦταν ἐλεύθερη ἐπὶ δέκα χρόνια χάρις στήν ἐπανάσταση τοῦ Ἐπισκόπου Θηβῶν Ἱεροθέου; Συνολικά 16 Πατριάρχες καί 100 Ἐπίσκοποι θανατώθηκαν ἀπό τόν κατακτητή. Ὅλοι οἱ ἀγωνιστές τοῦ 1821 παραδέχονται στά κείμενά τους τόν ἐθνάρχικό καί ἀγωνιστικό ρόλο τοῦ Ὁρθοδόξου κλήρου (Μακρυγιάννης, Κολοκοτρώνης, Κασομούλης κ.ἄ). Στήν Κύπρο τήν 9η Ἰουλίου 1821 οἱ Ὀθωμανοί γιά νά καταστείλουν κάθε ἐπαναστατική διάθεση ἐφόνευσαν τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, τούς 3 Μητροπολίτες καί ὅλους τούς Ἀρχιμανδρίτες καί Ἡγουμένους.

Ὅταν ἡ Μακεδονία κινδύνευε νά μεταπηδήσει ἀπό τόν Τουρκικό στόν Βουλγαρικό ζυγό, οἱ Μακεδονομάχοι βρῆκαν γενναίους συμπαραστάτες τούς Ἐπισκόπους καί τόν κλῆρο τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Στήν Μικρασιατική τραγωδία τοῦ 1922 ὁ Ἅγιος Ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σμύρνης καί οἱ σύν αὐτῷ ἀναιρεθέντες Ἐπίσκοποι ἔμειναν ὡς τό τέλος κοντά στό ποίμνιό τους, τήν ὥρα πού ὁ πολιτικός διοικητής τό ἔβαζε στά πόδια! Καί τό 1941 ὅταν οἱ Γερμανοί Ναζί μπῆκαν στήν Ἀθήνα ἀντιμετώπισαν τό τριπλό ΟΧΙ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου. Ἀρνήθηκε νά τούς παραδώσει τήν πόλη, δέν δέχθηκε στό Γραφεῖο του τόν Γερμανό Διοικητή καί ἀρνήθηκε νά τελέσει δοξολογία.

Ἡ ἐλληνορθόδοξη παράδοση διδάσκει νά τιμοῦμε τίς ρίζες μας καί τήν πατρίδα μας σεβόμενοι παραλλήλως τούς ἄλλους λαούς καί τούς διαφορετικούς πολιτισμούς. Μέ αὐτά τά ἐφόδια θά πορευθοῦμε καί στό πολύπλοκο διεθνές περιβάλλον τοῦ 21ου αἰῶνος .

